

A nemzetiségi kérdés és a honismereti mozgalom

A nemzetiségi szekció munkája alapvetően három témakör köré csoportosult. Egyszer a nemzetiséggel, a nemzetiségi kérdéssel, a nemzetiségi kutatással kapcsolatos fogalmi, elméleti kérdések tisztázása, másodsorban a *hazai nemzetiségek és a honismereti mozgalom* kapcsolatával összefüggő kérdések szerepeltek, harmadsorban pedig a *határainkon kívüli magyar nemzetiségek és a honismereti mozgalom viszonya* került napirendre. Így utólag megítélve nem biztos, hogy egyetlen szekcióban szerencsés volt összekapcsolni ezt a két utóbbi témát, tehát a hazai és a határon kívüli magyar nemzetiségek kérdését. Mert igaz, hogy nagyon sok probléma azonos töről, azonos szemléletből fakad, hasonló társadalmi-politikai viszonyok között létezik, de a jövő évi Tolna megyei honismereti akadémiaira készülve, azt hiszem ott szét kellene választani a kettőt, mert ugyanakkor számos kérdésben eltérőek a jelenségek, különböző súllyal jelentkeznek az összefüggések.

A szekciónak az említett három témakörben a főbb megállapításai a következők voltak.

Sokat beszélünk az olyan elméleti-fogalmi kérdésekről, mint kisebbség, nemzeti kisebbség, nemzetiség, etnikai csoport és végül abban maradtunk, hogy ezeket nem lehet időtől és tértől elválasztva használni. A konkrét esetben kell mindig meghatározni, hogy milyen fogalmat lehet alkalmazni arra a csoportra, hiszen a nemzetiségi válság különböző szakaszaiban kerültek jelenlegi helyükre a különböző nemzetiségi csoportok. Elhangzott az a bölcs megállapítás is, miszerint attól, hogy például a határainkon kívüli magyarokra a szomszédos országokba ma nem a *kisebbség* kifejezést használják, hanem a *nemzetiséget*, ettől a gyakorlati helyzetük még semmit sem változott. Beszéltünk aztán arról, hogy a történelem során az államnemzet, a nyelvnemzet francia, illetőleg német eredetű felfogása hogyan alakult ki és milyen gyakorlati formákat ért el, továbbá arról, hogy a magyarság szétszóródása, a jelenlegi határainkon kívüli magyaroknak a száma, súlya, és jelentősége miatt a *kulturális nemzet* fogalma foglalja magába talán a legkorszerűbben mindazt, amit a magyarsághoz való tartozás és az egész magyar nemzet együvé tartozása szempontjából a legjobban lehet alkalmazni.

A hazai nemzetiségi kérdéssel kapcsolatban nagyon sok jó fölhasználás hangzott el. A kulcskérdés az oktatás: a nemzetiségi iskolák, a tanárképzés, a tanítóképzés, a tankönyvkiadás, tehát majdnem minden téma e köré csoportosítható, és végül is az derült ki, hogy ez az egész kérdés nem választható el hazai oktatáspolitikánk, iskolapolitikánk bajaitól, nehézségeitől, ha erősen akarok fogalmazni, akkor azt mondom, a csődjétől. Elhangzott, hogy a nemzetiségi oktatásban a tankönyvek nem megfelelőek, hiszen a legtöbb — különösen a történelemtankönyvekről volt szó — a magyar tankönyvek tükörfordítása. Mi is joggal kifogásoljuk, ha a szomszédos országokban kizárólag a többségi nemzet történelmét tanítják a nemzetiségi iskolákban, így hazai nemzetiségeink is teljes joggal vetik fel ezt. *Kishegyi Viktória* főiskolai tanárnő javasolta, hogy a nemzetiségek hagyománya kapjon nagyobb szerepet a tananyagban. Mint mondotta, ha karácsonyról van szó, akkor ne a berlini karácsony szerepeljen a tankönyvben, hanem a hazai nemzetiség karácsonyát és általában a történetet tanulják meg a német és a más nemzetiségű tanulók.

Elhangzott az a javaslat is, hogy történelemoktatásunk legyen árnyaltabb és objektívebb, építse a hazai nemzetiségek történetét is az oktatási anyagba, s gazdagítsa ezzel nemzeti-nemzetiségi önismeretünket. A nemzetiségi közoktatás tananyagában kapjon hangsúlyosabb helyet a magyarországi nemzetiségek története és hagyománya, s ehhez szükséges, hogy a nemzetiségi pedagógusképző intézményekben a „nemzetiségismeret” az alaptantárgyak közé kerüljön. A hazai nemzetiségek önismeretében, felismerésében, ami ma elsősorban az oktatás köré csoportosul, igen nagy jelentősége van tehát a honismereti mozgalomnak, mert ez adhat ismeretanyagot és szemléletet is ahhoz, amit szükséges volna átoltani a tankönyvekbe, amire egyetén szükség van ahhoz, hogy a képzés és a gyakorlati oktatás a megfelelő helyre kerüljön. A szekció résztvevői egyetértettek azzal a javaslattal, hogy a

honismereti mozgalomnak is sürgetnie kell a *hazai nemzetiségi törvény* mielőbbi megalkotását.

A harmadik téma volt a határon kívüli magyar nemzetiségek és a honismereti mozgalom kapcsolata. Elhangzott, hogy bár mindenhol nehéz helyzetben vannak a határainkon kívüli magyarok, mégis jelentős különbségek vannak megmaradásuk fenyegetettségében. Für Lajos szekcióvezető úgy fogalmazott, hogy talán Jugoszláviában vannak a legjobb feltételek között, de semmi esetre sem lehet jónak nevezni a helyzetüket. Ausztriában már úgyszólván túlhaladott a magyar népesség csökkenése azon a határon, ami még lehetővé teszi egy nemzeti kisebbségnek a hosszú távú fennmaradását. Csehszlovákiában finomabb módszerekkel, Romániában pedig az utóbbi időben teljesen elszabadult indulatokkal és eldurvult eszközökkel folyik a magyarság beolvasztása. Megfogalmazódott ezzel kapcsolatban a honismereti munka feltételeinek a megléte, illetve hiánya a szomszédos országokban. Romániában hosszú időn keresztül viszonylag kedvező lehetőségek voltak a Kriterion Könyvkiadó tevékenysége eredményeként a honismereti jellegű helytörténeti, műemlékvédelmi, főleg néprajzi kutatásoknak, sőt a megjelenésnek is, ez azonban az utóbbi években gyakorlatilag megszűnt. Szlovákiában a CSEMADOK szervezeti jelentenek keretét, amiben nagy áldozatkézséggel és némi szerencsével meg lehet teremteni a helyi honismereti kutatások lehetőségét. A többi országban inkább csak egyéni kezdeményezésekről és eredményekről lehet beszélni. Megfogalmazódott, hogy milyen fontos a *honismereti mozgalom kapcsolata a határon kívüli magyarokkal*. E téren talán a burgenlandi magyarokkal a legjobb a viszony, ami nyilván nem véletlen, mert a mégoly önzetlen magyar néprajzkutató is szívesebben megy Ausztriába támogatni a honismereti kutatást, mint mondjuk az Al-Duna vidékére. Olyan termékeny, személyes baráti alapokon nyugvó összefogás alakult ki a burgenlandi magyarsággal, aminek kézzelfogható, fölmutatható eredményei is születnek. De Csehszlovákiáról is sok tekintetben elmondhatjuk ezt, különösen a szomszédos megyék szakemberei között alakultak ki segítő és eredményes kapcsolatok. Nem véletlen, hogy Szlovákiából többen vannak itt közöttünk is. Jó a munkaviszony a jugoszláviai magyar kutatókkal is, különösen ami a magyar—szlovén kapcsolatokat illeti. Nem mondható el ez Romániával kapcsolatban, és egyelőre még a kárpátaljai magyarokról sem.

Megfogalmazódott, hogy a honismereti mozgalomnak igen nagy szerepe van a határokon kívüli magyar néprajzi, helytörténeti kutatások támogatásában, különösen a határ menti megyékre vonatkozik ez. A honismereti kiadványok, a megyei lapok és a különböző honismereti szerveződések igen fontos feladata, hogy a politikai határokon túl élőkkel is számolva, lehetőség szerint őket is bevonva dolgozzanak. Ennek rengeteg formája lehetséges és ez nemcsak gesztus, bár az is nagyon fontos, de tudományos szempontból sem lehet komoly munkát végezni úgy, hogy például az Ipoly egyik oldalát kutatom úgy, hogy a másik oldalára ne vessem át a tekintetemet.

Nagyon fontos lenne az intézményi kapcsolatok erősítése is, de ehhez nem minden országban vannak meg a feltételek. Am nekünk hosszú távon kell gondolkoznunk, ahogy Pozsgay Imre szokta mondani: ezer éve élünk itt a Kárpát-medencében a nemzetiségekkel és még legalább ezer évig szeretnénk együtt élni velük. Néhány éve még talán elképzelhetetlen volt, hogy mondjuk, a Szabolcs-Szatmár megyeiek a szovjetunióbeli magyarsággal alakítsanak ki komolyabb és termékenyebb kapcsolatot, de íme, változtak az idők és ma erre sokkal nagyobb lehetőség van, mint tesszem azt Romániával. De a Romániával való kapcsolatot is egy tragikus intermezzónak kell tekintenünk a Kárpát-medencében élő népek több ezer éves történelmében.

Általánosságban mindkét témakörben meg lehet fogalmazni, hogy a nemzetiségi kérdéssel kapcsolatosan is különösen nagy jelentősége van a honismereti mozgalomnak, hiszen pontosan a szülőföldhöz fűződő kötelezettséget, a közösségi érzést erősíti és a közösségek alakulását segíti elő. A nemzeti azonosságtudatot szilárdítja és erre a határok mindkét oldalán igen nagy szükségük van a nemzetiségeknek.

